

Urim Iseni, PhD¹
Neritan Turkeshi, PhD²

UDC:.339.543:339.9]:303.725.2/.3

SISTEMI DOGANOR DHE BASHKËSIA NDËRKOMBËTARE

ЦАРИНСКИ СИСТЕМ И МЕЃУНАРОДНА ЗАЕДНИЦА

CUSTOMS SYSTEM AND INTERNATIONAL COMMUNITY

Abstract

The meaning of this paper is the definition of the customs system and to theoretically identify, define and elaborate the institutes and instruments of the customs protection of the national economies in the process of their mutual commodity exchange in conditions of objective action of the legalities of the market economy. The function of the customs system is multidimensional, it is connected with the concept of customs sovereignty, in the sense of the inviolable right of the state to independently and sovereignly determine the system of customs protection of its economy. In the theoretical-empirical research of this scientific paper, various methods are used that complement each other. The logic of thought processes in each research is different, resulting in multiple research methods/scientific studies, as a set of different procedures. In this sense, the methodological framework is comprehensive and logical.

Keyword: system, customs system, world economy, integrations.

Вовед

Под поимот систем во општа смисла се подразбира одредена релативно заоблена целина составена од каузално поврзани склопови и елементи. Тоа е целина во чии рамки власта определува одредени објективни закони за самоорганизирање и саморазвивање, а особено

---

¹ Universiteti “Nënë Tereza” Shkup, Republika e Maqedonisë Veriut. Email: urim.iseni@unt.edu.mk

² Universiteti “Nënë Tereza” Shkup, Republika e Maqedonisë Veriut. Email: neritan.turkeshi@unt.edu.mk

законите за дијалектичко поврзување на процесите и промените, законите на припадност, единство на опозицијата и одреден степен на автоматизација на внатрешни промени.

Затоа, автономните развојни процеси, во однос на меѓузависноста и функционалната хиерархиска зависност на компонентите и елементите, во секој конкретен систем се одвиваат пред сè под влијание на внатрешните законитости.

Во рамките на ова општо разбирање на системот, царинскиот систем може да се дефинира како дијалектичка збирка од одреден број научно идентификувани компоненти, т.е. основни институти (царински договор, царински залихи, царинска вредност итн.) и одреден број на елементи, т.е. инструменти кои генерираат и управуваат со процесите и односите. Па, царинскиот систем што се подразбира вака не функционира како изолиран и затворен ентитет, туку сега е вклучен во надворешниот систем, кој е системот на надворешни економски односи на одредена земја. Кога ќе ги воведете инструментите на вашиот систем, кој објективно функционира и го насочува процесот на економски развој, правно се стандардизира во материјална и формална смисла, тогаш станува дел од правниот поредок на една земја.³

Од горенаведеното може да се сумира дека Царинскиот систем претставува економска научна дисциплина, чија теоретска задача е да ги идентификува, дефинира и елаборира институциите и инструментите на царинската заштита на националните претпријатија во процесот на нивна заемна употреба на стокова размена во услови на објективно дејствување на законите на пазарната економија.

За да се постигнат овие задачи, царинскиот систем на една земја мора да се приспособи на одредбите на конвенционалното право и на одредбите од меѓународните договори и договори кои земјата ги ратификувала или се стреми да ги ратификува, особено важните детерминанти на нашите надворешната трговска политика и односи во меѓународната заедница.

Царинскиот систем како интегрален дел од економскиот систем

Царинскиот систем се дефинира како дел од вистинскиот систем на една земја. Ова претставува сегмент од деловниот систем кој ги регулира правните правила за однесување на домашните деловни субјекти при нивното основање и воспоставувањето на нивните економски односи со странство во делот на царинската заштита на домашниот бизнис од странска конкуренција. Но, бидејќи се работи за конкретни односи во стоквата

---

³ Велковиќ Душан, Царински систем, Киро Дандаро Битола, Скопје 1996, стр. 14.

размена, во однос на увозот и извозот на стоки и услуги помеѓу домашни резиденти и резиденти на други земји, тие правила на однесување, како задолжителни законски и други прописи, мора да ги почитуваат не само домашните, туку и странските правни и физички лица, и од овој аспект Царинскиот систем би можел да се нарече и Царинско право.

Царинскиот систем во најстрога смисла може да се изведе од практичното утврдување на задоволителните правила на односите. Според ова, царинскиот систем би можел да се дефинира како севкупност на правните прописи кои ги регулираат односите во областа на царина, царински надзор и директна царина на залихи⁴, почнувајќи од Уставот на земјата, преку законите во областа на Царината, подзаконските акти.

Царинскиот систем на една земја го претставува нејзиниот царински суверенитет, односно царинска власт на нејзиното царинско подрачје, но во исто време тој е збир на специфични царински правни норми кои ги дефинираат институциите и инструментите во областа на царинската заштита на националната економија.⁵

При оформувањето на својот царински систем, државата, како носител на власта, мора да ги земе предвид и реакциите на меѓународното опкружување, во однос на рефлексите на воспоставените автономни правни норми врз севкупните економски и политички односи со другите земји. На пример, ниту една земја во современиот свет не е самодоволна и не може да се развива изолирано од другите земји, или не може да создаде економски просперитет, ниту да развива политички односи.

Две точки се особено важни за карактерот и целите на царинските системи:

1) каква е објективната состојба на економијата на секоја земја, нивото на нејзината фрагментација, глобалната структура на стопанството.

2) каква е севкупната констелација во рамките на меѓународните економски и политички односи и местото во однос на положбата и можностите на земјата да влијае на тие односи.

Царинските системи на различни земји се меѓусебно условени: секоја протекционистичка мерка, од една страна, неминовно ќе резултира со соодветна реакција на другите земји кои се поврзани со трговската размена и економската соработка. Усогласувањето на царинските системи се врши со билатерални и мултилатерални договори и спогодби. На тој начин, автономните царински системи се надополнуваат со заеднички развиени и прифатени елементи во областа на заштитата во меѓународната трговска размена.

⁴ Оваа дефиниција може да се сретне кај многу автори: Н. Јелана, М. Иванович, *Основи царинског система*, Београд, 1970. А. Сетковиќ, *Основи Царинског система*, СФРЈ, Београд, 1963.

⁵ Станковиќ Миодраг, *Царински систем и царинске политике*, Научна књига, Београд 1987, стр. 9

При конципирањето на надворешната трговска политика, неопходно е да се дефинираат нејзините цели, кои генерално мора да се усогласат со другите елементи на економската политика на земјата. Пред сè, трговската политика не треба да биде насочена кон остварување на која било цел што може да ја постигне државата, туку само кон одредени цели кои, во дадената економска и политичка ситуација на земјата, најдобро можат да се постигнат преку нејзините инструменти. Тешко е да се направи рангирање на целите, бидејќи тие зависат од бројни фактори, а со текот на времето интересот за одржување на една цел опаѓа, додека за друга расте.

Надворешно-трговската политика треба да создаде услови за подобрување на конкурентноста на домашните производители преку овозможување динамично и правично вклучување на домашните производители во меѓународната размена и соработка.

Како интегрален дел од стопанскиот систем на една земја, Царинскиот систем нужно мора да води сметка, правните норми со кои ги утврдува правата, должностите и одговорностите да бидат усогласени со системските решенија во сите други сегменти на економскиот систем: монетарниот систем, системот на цените, даночниот систем и др., односно со нив не треба да бидат во колизија или да предизвикуваат спротивни ефекти.⁶

Отворањето на националната економија кон влијанието на светскиот пазар, предизвикано од распаѓањето (распаѓање на СФРЈ, СССР), резултираше со стеснување на националниот пазар и доведе до проблеми со неконкурентноста на домашните производи на меѓународните пазари. Имајќи во предвид дека во услови на стеснет домашен пазар, надворешната трговија, особено извозот, се јавува како генератор на економски раст и развој на националната економија, креаторите на надворешната трговска политика во овие земји, иако под притисок на меѓународната заедница за спроведување на либерализацијата, потребно е да се најде модел за заштита на домашната економија во функција на постигнување меѓународна конкурентност поради рамноправно и динамично вклучување во меѓународната поделба на трудот.

Меѓународна заедница, светска економија

Меѓународните економски односи, сè додека се развиваат во рамките на она што ние го нарекуваме меѓународна заедница, теоретски можеме да изведеме повеќе дефиниции за она што се подразбира под поимот меѓународна заедница, особено во научната област.

Како и за секој друг сложен поим со кој се опфаќаат глобалните состојби и односи, а кои се поврзани со поимот светска или меѓународна

⁶ Велковиќ Душан, Царински систем, Киро Дандаро Битола, Скопје 1996, стр. 18.

заедница, не постои сеопфатна, кохерентна и општо прифатлива дефиниција. Затоа постојат различни дефиниции за светската заедница и светскиот поредок, во зависност од авторите, мотивите и целите на користењето на тие термини.⁷

Од аспект на меѓународните економски односи, меѓународната заедница ја подразбираме како целокупен светски простор, во кој учествуваат субјектите на меѓународните економски односи како активни носители и фактори, како и меѓусебните интеракции кои произлегуваат од нивните односи.⁸

Светската заедница се карактеризира со бројни процеси кои се рефлектираат во објективните законитости на општествено-економскиот и политичкиот развој на светот, па при дефинирањето на истата потребно е да се води сметка за севкупноста на економските политики, правните, културните и други односи кои влијаат на нејзиното постоење и развој.

Претходната илустрација е пример за најновите промени што се случуваат во меѓународната заедница, распаѓањето на социјалистичките земји и пропагирањето на т.н. нов светски поредок, како форма во која ќе постои меѓународната заедница во иднина.

Според таквата визија, новиот светски поредок што ќе се воспостави со постепена интеграција на меѓународната заедница во рамките на сегашниот единствен политички и економски систем на вредности според моделот на западната демократија (повеќепартиски парламентарен систем, правна држава, приватна сопственост, слободен пазар и гарант за човековите права), е основа за воспоставување на ново партнерство меѓу народите, а мирот во светот се потпира врз колективната безбедност, наместо на блоковската безбедност.

Светската економија има нов посебен квалитет, па посебни закони на движење и толку посебни цели, а не механички збир на националните економии од светот. За вистинско функционирање на светската економија како систем, неопходно е да се воспостави мултилатерализам во воспоставувањето на економските односи меѓу земјите.

Видови царински системи

Царинскиот систем на секоја земја претставува израз на нејзината самостојност и независност, односно на нејзиното суверено право, автономно да ги регулира односите во областа на царината и царинската заштита на нејзината економија.⁹

⁷ Vasić Mileta, *Uvod u MEO*, Narodne novine, Zagreb, 1998 str. 104

⁸ Robson, Peter, *The Economics of International Integration*, Allen & Unwin, London, 1987, pp. 4.

⁹ Станковић Миодраг, *Царински систем и царинске политике*, Научна књига, Београд 1987.

Одржливоста и карактерот на царинскиот систем, изборот и дефинирањето на институциите и инструментите, како и воспоставувањето на специфични царински режими, зависат од два основни фактори: карактерот на општествено-економските политички односи во земјата и степенот на различноста и структурата на нејзината економија. Оттука би можеле да се рече дека секоја суверена држава има свој специфичен царински систем, односно дека има онолку царински системи колку што има и земји.

Што се однесува до влијанието на конвенционалното и обичајното меѓународно право врз националните царински системи, може да се каже дека царинскиот систем на секоја земја по дефиниција содржи повеќе елементи од меѓународни правни извори, отколку што тоа е случај со повеќето други сегменти на економскиот систем на секоја земја. Земјите се заинтересирани за поголема економска соработка, на овој начин се отвора процесот на намалување на разликите меѓу царинските системи на одделни земји. Би можело да се рече дека настанува процес на унификација на царинските системи.¹⁰

Во современи услови, овој процес постојано се збогатува, станува подинамичен и се изразува во тенденцијата да се создаде единствен светски пазар, односно поголем пазар на кој се остварува слободната трговија и се зголемува економската соработка.

Степенот на унификација на царинските системи на земјите-членки е повисок во рамките на регионалните економски интеграции. Во некои од нив националните царински системи се малку изменети и унифицирани, во други во тек е процесот на усогласување на националните царински системи.

И покрај се поголемите сличности, дури и целосна идентичност на царинските системи на одделни земји, пред се во однос на основните институти и инструменти, сепак постојат неоспорни разлики:

1. Од аспект на карактерот на општествената уредување, до распаѓањето на социјалистичките системи, се издвојуваат две групи царински системи: капиталистички и социјалистички, додека сега во современиот свет постојат само капиталистички царински системи.

2. Според критериумот на економска развиеност на земјата, царинските системи можат да се поделат на: царински системи на развиените земји и царински системи на земјите во развој.

3. Од аспект на ригидноста на регулативата може да се издвојат две групи царински системи: либерални и протекционистички.

¹⁰ Велковиќ Душан, Царински систем, Скопје 1996, стр. 45

Царински системи и интеграциите

Карактеристика на современите меѓународни односи е процесот на регионална интеграција. Преку овој процес, речиси секоја земја во светот на специфичен начин ја спроведува либерализацијата на својата надворешно-трговска политика, а преку склучување договори за укинување на царините и другите инструменти само во размената меѓу земјите потписнички и задржување на истите во размената со трети земји.

Како основни цели на регионализацијата, т.е. здружување на земји во регионална економска интеграција: **прво**, раст преку зголемен удел на пазарот, **второ**: зголемување на животниот стандард на населението, **трето**: намалување на регионалните разлики: **четврто**, зголемување на преговарачката моќ во светската политика и економија, **петто**: развој на заеднички решенија за различни социјални или политички прашања и други.

Теоријата на економската интеграција, како гранка на теоријата на царините која ги проучува ефектите од географската дискриминација во рамките на трговските ограничувања, се концентрира на прашања за различните форми или степени на интеграција, карактеристиките на земјите-членки кои водат кон успехот на интеграцијата и ефектите врз надворешната трговија и развојот, воопшто што може да се очекува од интеграцијата. Најниско ниво на интеграција е зона на слободна трговија, при што ги укинуваат сите трговски ограничувања помеѓу нив, но можат автономно да ја продолжат својата политика во трговијата кон трети земји.¹¹

Интервенција на државата постои единствено на граница. Царините се единствен инструмент на трговската политика признаен од страна на Светска царинска организација. Значи, во теоријата на економската интеграција секогаш се пресметува отстранувањето на трговските бариери во рамките на интегрираната група.

Во светот сè уште не е можна целосна либерализација на меѓународните економски односи, регионалната економска интеграција е второто најдобро решение, со кое на пошироко подрачје повеќе држави ги отстрануваат препреките на движење на факторите на производство. Тогаш се исцрпуваат ефектите од создавањето на царинската унија и затоа регионалната економска интеграција станува се потешка.

Единствена регионална интеграција која поминала низ сите фази на интеграција е Европската Унија. Денешниот единствен пазар на ЕУ е феномен кој води кон најголем степен на интеграција, со исклучок на создавање на единствена држава.

Европската Унија, имено започна како царинска унија, која уште од воспоставувањето и отстранувањето на постојните бариери создаде

---

¹¹ Richard Lipsey, "The Theory of Customs Unions- A General Survey", Economic Journal 1969, str. 218

заеднички пазар кој овозможи мобилност на факторите на производство, труд и капитал. Заедничката царинска тарифа со трети земји бараше заедничка надворешна трговска политика, а слободата на движење на производните фактори бара координација на одредени сегменти од економската политика.

За да продолжи да има корист од интеграцијата, ЕУ мораше да создаде единствен внатрешен пазар, кој се разликува од заедничкиот пазар по тоа што овозможува движење на факторите на производство, како што се дерегулацијата и транснационалните пазари. основни слободи зацртани уште со Римскиот договор: слобода на движење на луѓе, стоки, услуги и капитал.

Позитивното влијание на регионалната интеграција врз обемот и користите на светското производство и трговија, односно врз општиот економски развој, тешко или бавно се материјализира во пракса. По воведувањето на мерките за надворешнотрговска заштита на трети земји, некои регионални интеграции во големи мерки се затвораат, што покажува дури и тенденција кон саморазвој.¹²

Ваквите тенденции може негативно да се одразат на позицијата на земјите кои останаа надвор од интеграцијата, како и на светската економија во целина. Затоа, пред стапувањето во регионална економска интеграција, земјите треба да спроведат комплексна анализа на придобивките и трошоците што би произлегле од таквата одлука.

Позитивниот пример создаден со брзиот економски развој што го постигнаа земјите членки на Европската Унија е еден од факторите што го зголемува интересот на другите земји за меѓусебна регионална интеграција.

ЕУ денес претставува моќна економска и политичка сила со 500 милиони граѓани и речиси 40% учество во светскиот увоз и извоз.

Conclusions

No country in the modern world is independent and cannot develop in isolation from other countries, that is, it cannot achieve economic prosperity or good internal democratic relations.

It is understandable that each country profiles its system of economic relations with foreign countries, including the customs system, based on its specific economic interests and a concrete analytical understanding of the position and prospects of its economy in the international division of labor. The customs system, as a set of legal norms that each country establishes on the basis of its sovereign right, cannot objectively and without serious consequences be a closed system, nor can it be formed independently of the customs systems of

---

¹² <https://www.rcc.int/>

other countries. since they bind them, they have their own economic interests and their own sovereign right to regulate foreign trade relations.

Harmonization of customs systems is carried out by bilateral multilateral agreements and treaties. In this way, autonomous customs systems are complemented by jointly developed and accepted elements in the field of protection in international trade.

The economic integration of the Balkan countries, regardless of what kind, is understood to lead to a rapprochement of peoples, a better global understanding and manifestation of human rights and freedoms in accordance with UN standards, which will influence the acceleration of the integration processes in the EU. In fact, it is the only way for the Balkans to become a region that exports peace, stability and prosperity to a wider region.

Рецензенти:

Проф. д-р Насер Хетеми
Доц. д-р Буњамин Бела

Литература:

1. R. Lipsey, “*The Theory of Customs Unions- A General Survey*”, Economic Journal, 1969.
2. А.Цетковић, *Основи Царинског система*, СФРЈ, Београд, 1963.
3. Н. Јелаца, М. Ивановиц, *Основи царинског система*, Београд, 1970.
4. Душан Велковиќ, *Царински систем*, Скопје, 1996.
5. Миладин Крстановски, Данијела Смилевска, *Царинско работење*, ФТУ Охрид, 2008.
6. Димитар Кулевски, *Царинска тарифа*, Битола, 2000.
7. Станковић Миодраг, *Царински систем и царинске политике*, Научна књига, Београд 1987.
8. Vasić Mileta, *Uvod u MEO*, Narodne novine, Zagreb, 1998.
9. Robson, Peter, *The Economics of International Integration*, Allen & Unwin, London, 1987.